

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра права та публічного управління

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ННІ історії, права та
міжнародних відносин

 Олександр ЖУКОВ

«29» серпня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Галузь знань D Бізнес, адміністрування та право

Спеціальність D8 Право

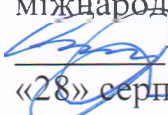
Освітньо-професійна програма Право

Перший рівень вищої освіти

Мова навчання українська

ПОГОДЖЕНО

Голова науково-методичної
комісії ННІ історії, права та
міжнародних відносин

 Світлана МОЦАК

«28» серпня 2025 р.

Розробник:

Гасюк І.Л. – доктор наук з державного управління, професор кафедри права та публічного управління

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри права та публічного управління

Протокол № 1 від «28» серпня 2025 р.

Завідувач кафедри

кандидат педагогічних наук, доцент

Олена ІВАНІЙ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 8	Бакалавр	Обов’язкова
		Рік підготовки:
1-й		
Семестр		
2-й		
Лекції		
40 год.		
Практичні, семінарські		
40 год.		
Лабораторні		
–		
Самостійна робота		
156 год.		
Консультації		
4		
Загальна кількість годин – 240		Вид контролю: Залік

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни: опанування здобувачами вищої освіти теоретичних знань в аспекті виявлення історичних закономірностей розвитку держави і права, ознайомлення з процесами світового державотворення, становлення та розвитку правових систем.

Основні завдання вивчення дисципліни «Історія держави і права»:

- дати студентам загальні відомості про державно-правові явища і процеси властивих тому чи іншому суспільству на різних етапах його розвитку;
- ознайомити здобувачів освіти з сучасними процесами в державно-правовій сфері різних зарубіжних країн та України;
- сформувати навички самостійного аналізу та оцінки стану політико-правової організації сучасного суспільства;
- ознайомити студентів з понятійно-категоріальним апаратом історії держави і права;
- підвищення рівня правової активності та свідомості здобувачів вищої освіти;
- вироблення у студентів вміння та навиків систематизувати та аналізувати вивчений матеріал.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою **загальних компетентностей**:

ЗК 1 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 7 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 8 Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 13 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 14 Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.

ЗК 16 Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою **спеціальних компетентностей**:

СК 2 Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему

СК 3 Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

СК 10 Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.

СК 12 Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.

СК 13 Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-професійною програмою **інтегральної компетентності**, а саме: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Як історико - правова наука історія держави і права тісно пов'язана з історією України та зарубіжних країн, тобто із загальним історичним минулим народу, розвитком культури, науки, економіки, виникненням та становленням громадських, політичних рухів і партій, інших галузей людської діяльності. Але історія держави і права зберігає відносну самотійність, має чітко визначені об'єкт і предмет дослідження.

Як одна з фундаментальних державно-правових дисциплін, що вивчає правові аспекти суспільного життя, вона тісно пов'язана з теорією держави і права, використовує розроблені нею узагальнення і понятійний апарат, а також дає конкретний державно-правовий матеріал для таких узагальнень. Програма дисципліни «Історія держави і права» зорієнтована на студентів, які мають навички в роботі з нормативно-правовими актами і засвоїли знання з дисципліни «Загальної теорії права».

Дисципліна «Історія держави і права» охоплює розвиток усіх галузей права, всі аспекти еволюції держави, її механізм та ін.. Знання сприятимуть кращому сприйняттю спеціальних юридичних дисциплін, таких як конституційне, цивільне, трудове, кримінальне право.

3. Результати навчання за дисципліною

РН 3 Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

РН 10 Вільно спілкуватись державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, із застосуванням правничої термінології.

РН 19 Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

РН 20 Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

4. Критерії оцінювання результатів навчання **Шкала оцінювання: національна та ECTS**

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	Оцінка «відмінно» ставиться коли студент має системні, міцні знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самотійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований

	матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення.
82 – 89	Оцінка «добре» ставиться коли студент має гнучкі знання в межах навчальних програм, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях, уміє знаходити інформацію та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми.
74 – 81	Оцінка «добре» ставиться коли студент знає істотні ознаки понять, явищ, зв'язки між ними, вміє пояснити основні закономірності, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням тощо), вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь студента правильна, логічна, обґрунтована, хоча їм бракує власних суджень.
64 – 73	Оцінка «задовільно» ставиться коли студент відтворює основний навчальний матеріал, виконує завдання за зразком, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності.
60 – 63	Оцінка «задовільно» ставиться коли у студента відповідь фрагментарна, характеризується початковими уявленнями про предмет вивчення.
35 – 59	Оцінка «незадовільно» ставиться коли студент не логічно та незрозуміло відтворює навчальний матеріал.
1 – 34	Оцінка «незадовільно» ставиться коли студент відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення.

Розподіл балів

Змістові модулі						Разом	Сума
I	II	III	IV	V	VI		
Поточний контроль							
6	8	9	9	9	9	50	100
Контроль самостійної роботи							
6	8	9	9	9	9	50	

Шкала оцінювання підсумкового контролю: національна та ЄКТС

За шкалою ЄКТС	За 100-бальною шкалою	За національною шкалою (форма контролю – істит, диф. залік)	Пояснення
A	90-100	відмінно	Кредити зараховано. Контрольні заходи виконані лише з незначною кількістю помилок
B	82-89		Кредити зараховано. Контрольні заходи виконані вище середнього рівня з

		добре	кількома помилками.
C	74-81		Кредити зараховано. Контрольні заходи виконані правильно з незначною кількістю суттєвих помилок.
D	64-73	задовільно	Кредити зараховано. Контрольні заходи виконані нижче середнього рівня, але зі значною кількістю помилок.
E	60-63		Кредити зараховано. Виконання контрольних заходів задовольняє мінімальним критеріям.
FX	35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	Кредити не зараховано. Здобувачу надається можливість скласти визначені контрольні заходи для поліпшення підсумкової оцінки
F	1-34	незадовільно з повторним вивченням курсу	Кредити не зараховано. Здобувач повинен повторно освоювати навчальний матеріал дисципліни

В Університеті передбачено можливість **перезарахування результатів неформальної та/або інформальної освіти** відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті (<https://sspu.edu.ua/universytet/edusci/normatyvno-pravova-baza>).

4.1 Критерії оцінювання видів роботи для поточного контролю

Під час оцінювання результатів навчання застосовується накопичувальна бально-рейтингова система, що передбачає оцінювання якості виконання студентами всіх видів аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності. Система оцінювання курсу реалізується згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень студентів під час відвідування лекцій, роботи на практичних заняттях, виконання тестових завдань, та виконання інших видів самостійної роботи.

Поточний контроль складається з таких компонентів:

- **50 балів:** робота на **практичних** заняттях – підготовка доповідей, усні відповіді, участь в обговоренні питань / дискусіях, виконання індивідуальних завдань, виконання тестових завдань тощо.

- **50 балів:** контроль **самостійної роботи** – підготовка до семінарів та опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашніх завдань, написання й рефератів тощо.

Разом – **100 балів**.

Об'єктами поточного контролю знань студентів є: систематичність та активність роботи на семінарських заняттях; виконання завдань для самостійного опрацювання; виконання індивідуальних завдань, передбачених навчальним планом; виконання тестових завдань.

Під час контролю систематичності та активності на заняттях оцінюванню можуть підлягати: рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах на семінарських заняттях, активність під час обговорення питань.

5. Засоби діагностики результатів навчання

Діагностика результатів навчання та облік знань з дисципліни «Історія держави і права» студентів здійснюється в рамках семінарських занять шляхом опитування, тематичних дискусій, тестування, реферативної роботи, підготовки доповідей.

Додатково засобами та способами оцінювання й демонстрування результатів навчання можуть бути: самостійні проекти, тестування, реферати, презентації, доповіді та інші види індивідуальних/групових завдань.

Студенти, які завершили вивчення дисципліни, повинні мати чітке уявлення про: теоретичні та практичні правові проблеми в рамках тематики дисципліни; державний і суспільний лад на території України, окремих зарубіжних держав в різні періоди, розвиток законодавства, джерела права; історію кодифікації права; хронологію суспільного ладу на різних етапах розвитку держав; систему органів влади; систему суду; галузі права; аналізувати правові акти.

6. Програма навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни «Історія держави і права» складається з 20 тем:

1. Держава і право Київської Русі.
2. Держава і право Галицько-Волинського князівства.
3. Державний лад і право на українських землях в період перебування під владою Великого Князівства Литовського, Польського Королівства, Речі Посполитої.
4. Українська держава і право часів XVI – XVIII століть.
5. Фундаментальні українські правові надбання XVIII століття.
6. Державний лад і право на західноукраїнських землях XVIII-початку XX століть.
7. Українська державність і право у складі Російської імперії.
8. Державний лад і право на українських землях між I та II Світовими війнами.
9. Українська державність та право у складі СРСР.
10. Розбудова української незалежної демократичної правової держави.
11. Вавилонська держава.
12. Держава і право Стародавньої Греції та Стародавнього Риму.
13. Держава і право Східних держав.
14. Середні віки. Держава і право Європи: Франції, Англії, Німеччини.
15. Еволюція держави і права у період Нової історії : Англія – Велика Британія, Німеччина, Франція.
16. Еволюція держави і права США у період Нової історії.

17. Австро - Угорщина в період XVIII – 1918 р.
18. Держава і право окремих країн Америки в новітній час (США, Канада, Федеративна Республіка Бразилія).
19. Новітній державно-правовий розвиток країн Європи (Об'єднаного Королівства Великобританії та Північної Ірландії, Федеративної Республіки Німеччини, Французької Республіки, Чеської Республіки, Республіки Польща).
20. Особливості державно-правового розвитку окремих країн Азії в новітній час (Ісламська Республіка Іран, Держава Ізраїль, Китайська Народна Республіка, Держава Японія, Республіка Індія).

7. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

7.1. Тематичні розділи

Змістовий модуль I

Тема 1. Держава і право Київської Русі

Виникнення Київської Русі як княжої держави. Теорії походження Київської Русі, їх характеристика і оцінка. Загальна характеристика джерел права Київської Русі: роль усного звичаєвого права, русько-візантійських договорів, Руська Правда. Передумови та фактори, що вплинули на формування права власності, зобов'язального і спадкового права, особливості шлюбно-сімейного права у східних слов'ян, поняття і класифікація злочинів, мета і система покарань. Організація влади (вищі та місцеві органи управління).

Тема 2. Держава і право Галицько-Волинського князівства

Політична консолідація як передумова виникнення Галицько-Волинського князівства. Загальна характеристика провідних рис державно-правового устрою руських князівств у період феодальної роздробленості. Специфіка та особливості власне Галицько-Волинського князівства.

Тема 3. Державний лад і право на українських землях в період перебування під владою Великого Князівства Литовського, Польського Королівства, Речі Посполитої

Передумови та особливості поширення магдебурзького права на українських землях. Опис передумов та причин приєднання українських земель до Великого князівства Литовського. Правовий статус населення. Державний і суспільний лад. Характерні особливості перебування українських земель під владою Великого князівства Литовського. Джерела та характерні риси права на той період.

Тема 4. Українська держава і право часів XVI – XVIII століть

Виникнення і діяльність Запорізької Січі. Загальна характеристика військової і територіальної організації Війська Запорізького. Органи влади Запорізької Січі. Судочинство на Запорізькій Січі. Джерела та притаманні риси «козацького права». Правовий статус населення. Ліквідація Запорізької Січі царською Росією. Створення Задунайської Січі: фактори, що вплинули, рушійні сили.

Змістовий модуль II

Тема 5. Фундаментальні українські правові надбання XVIII століття

Характеристика джерел права Гетьманщини. Становлення інститутів права: право власності; зобов'язальне право (основні види договорів, їх зміст та оформлення); сімейно-шлюбне право; право спадщини. Генезис та особливості судового процесу. Пам'ятки права Гетьманщини другої половини XVIII століття: Суд і розправа в правах малоросійських 1750-1758 років. Екстракт малоросійських прав 1767 р. і його переробка 1786 р.

Тема 6. Державний лад і право на західноукраїнських землях XVIII-початку XX століть

Передумови приєднання західноукраїнських земель Австрією та його історико-правова характеристика. Політичне та історичне значення. Розвиток держави і права. Суспільний лад, зокрема на Галичині, Буковині та Закарпатті в другій половині XIX століття. Органи управління на Закарпатті у XVIII – початку XX ст.

Тема 7. Українська державність і право у складі Російської імперії

Характеристика реформ другої половини XIX ст. в Росії та в Україні: Селянська реформа 1861 р., її основні положення і оцінка. Земська реформа 1864 р., її основні положення і оцінка. Міська реформа 1870 р., її основні положення і оцінка. Судова реформа 1864 р.

Змістовий модуль III

Тема 8. Державний лад і право на українських землях між I та II Світовими війнами

Рушійні сили та процес формування та функціонування Української Народної Республіки за часів Центральної Ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.). Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) 1918 р. як Основний Закон: зміст та історичне значення. Характеристика джерел та притаманних рис права. Українська держава за часів гетьмана Павла Скоропадського (квітень – листопад 1918 р.). Народна Республіка в період Директорії (листопад 1918 р. – листопад 1920 р.): учасники, програмні документи. Розпад Австро-Угорської імперії і проголошення ЗУНР. Проголошення ЗУНР: державний та суспільний лад. Акт злуки ЗУНР та УНР 1919р.

Геополітичне становище України між I та II Світовими війнами. ЗУНР у складі Польщі (1921 – 1939 рр.): правовий статус населення, державний лад і право. Соціально-політичне становище Північної Буковини в складі Румунії. Правовий статус Закарпаття в складі Чехословаччини. Передумови створення Карпатської України.

Тема 9. Українська державність та право у складі СРСР

Виникнення та особливості функціонування українських національно-патріотичних організацій (УВО, ОУН тощо). Встановлення радянської

державності і права в Україні (1917 – 1945 рр.). Наслідки приєднання України до складу Союзу РСР 1922 р. Державний лад. Голодомор в Україні у 1932 – 1933 рр.: причини, наслідки, оцінка. Право (Конституції УРСР).

Тема 10. Розбудова української незалежної демократичної правової держави

Розпад СРСР та відродження незалежної демократичної, правової і соціальної Української держави. Прийняття «Декларації про державний суверенітет України» 16 липня 1990 р.: зміст та історико-політичне значення. Прийняття, зміст та історичне значення «Акту проголошення незалежності України» (24 серпня 1991 р.). Проведення всенародного референдуму. Біловезька угода 8 грудня 1991 р.: значення для відродження Української держави. Конституційний процес в Україні. Держава і право. Помаранчева революція 2004р.: причини, наслідки, історичне значення. «Революція гідності»: причини, наслідки, історичне значення.

Змістовий модуль IV

Тема 11. Вавилонська держава

Особливості країн Стародавнього Сходу: виникнення, діяльність Три відомства в цих країнах. Утворення Вавилонської держави, її суспільний лад (вільні (громадяни і чужинці), раби). Правове становище різних категорій вільних людей. Державний устрій (правитель, центральний і місцевий апарат управління, суд, збройні сили). Джерела права у Стародавньому Вавилоні. Причини видання та система законів царя Хаммурапі.

Тема 12. Держава і право Стародавньої Греції та Стародавнього Риму

Державний та суспільно-політичний лад в Греції «гомерівської доби». Причини та передумови виникнення Афінської держави. Реформатори (Солон, Клісфен, Тезей). Передумови та рушійні сили греко-перських війн, їх значення. Реформи Ефіальта і Перікла. Державний та суспільний устрій Афін, розвиток армії. Державність і право Спарти.

Зміцнення та організація римського суспільства до утворення держави (X – VI ст. до н.е.). Виникнення Римської держави. Реформи Сервія Тулія. Державний устрій та суспільний устрій римської республіки. Римське право: джерела, історичне значення. Реформи імператора Діоклетіана. Реформи Константина. Визнання християнства. Поділ імперії на східну і західну. Занепад західно-римської держави: причини, історичне значення.

Тема 13. Держава і право Східних держав

Форма держави Арабський халіфат. Періоди історії. Соціальна структура Арабського халіфату. Державний механізм. Шаріат. Джерела мусульманського права. Держава і право середньовічного Китаю. Держава і право середньовічної Японії. Сьогунати Японії.

Тема 14. Середні віки. Держава і право Європи: Франції, Англії, Німеччини

Загальна характеристика феодальної держави і права. Держава франків. Суспільний та державний лад. Місцеве управління. Джерела права («Салічна правда»).

Франція. Суспільний устрій. Реформи Людовика IX. Станова-представницька монархія. Феодальне право. Судова система.

Німеччина. Суспільний устрій. Державний лад. Кодифікація («Саксонське зерцало», «Німецьке зерцало», «Кароліна»).

Англія. Суспільний та державний устрій. Загальне право.

Змістовий модуль V

Тема 15. Еволюція держави і права у період Нової історії : Англія – Велика Британія, Німеччина, Франція

Англійська революція XVII ст.. Петиція про право, 1628 р. Розвиток політичних партій, рухів. Акти Довгого парламенту. Політичний режим Протекторату. Еволюція форми державного правління і політичної системи, зміни в державному устрої. Англосаксонська система права.

Німеччина. Німецький союз. Процес об'єднання Німеччини. Основні риси права. Німецьке цивільне уложення, 1896 р. Кримінальне уложення, 1870 р. Імперське процесуальне законодавство.

Франція. Велика французька революція, держава і право. Етатизм. Природно-правова теорія. Конституція королівства Франції, 1791 р. Державо і право Франції у XIX – на початку XX ст. Кодекси Наполеона (Цивільний, Торговий, Кримінальний).

Тема 16. Еволюція держави і права США у період Нової історії

Виникнення американських колоній Англії: передумови, економічний та політичний статус. Війна за незалежність: рушійні сили, хід, наслідки. Декларація незалежності 1776 р. як джерело права США. Державний і суспільний лад в утворених США. Розробка та прийняття Конституції США: структура, основні принципи, історичне значення.

Тема 17. Австро - Угорщина в період XVIII – 1918 р.

Формування абсолютистсько-централістичної держави в Австрії у XVIII ст. Реформи Марії-Терезії і Йосифа II. Конституції 1848 і 1849 рр. Політично-правове становище Галичини у складі Австрії. Утворення «двоєдиної» Австро-Угорської монархії (імперії). Державний-політичний устрій Австро-Угорської монархії. Органи місцевого управління. Розпад монархії. Джерела (кодифікації) права.

Змістовий модуль VI

Тема 18. Держава і право окремих країн Америки в новітній час (США, Канада, Федеративна Республіка Бразилія)

Державний устрій США. «Новий курс» Ф. Рузвельта. Доктрина «стримування комунізму» Г. Трумена. Ера «маккартизму». Програма побудови

«Великого суспільства». Рейганоміка. Еволюція американської правової системи та судочинства.

Особливості державно-політичного розвитку Канади. Правова система та судочинство.

Особливості державно-політичного розвитку Федеративної Республіки Бразилії. Правова система. Судова практика.

Тема 19. Новітній державно-правовий розвиток країн Європи (Об'єднаного Королівства Великобританії та Північної Ірландії, Федеративної Республіки Німеччини, Французької Республіки, Чеської Республіки, Республіки Польща)

Особливості державного устрою Об'єднаного Королівства Великобританії та Північної Ірландії. Характеристика джерел права.

Особливості державного устрою Федеративної Республіки Німеччина. Основний Закон ФРН, 1949 р. Правова система ФРН.

Особливості державного устрою Французької Республіки. Четверта, П'ята Республіка. Характерні риси правової системи Франції.

Особливості державного устрою Чеської Республіки у XX ст. Чехословаччина. Роль Томаша Масарика. Советська окупація. Передумови виникнення Чеської та Словацької Республік.

Особливості державного устрою Республіки Польща у XX ст. Режим «санації». Польська народна республіка. Роль «Солідарності» у політичному розвитку держави.

Тема 20. Особливості державно-правового розвитку окремих країн Азії в новітній час (Ісламська Республіка Іран, Держава Ізраїль, Китайська Народна Республіка, Держава Японія, Республіка Індія)

Ісламська Республіка Іран. Особливості державного устрою. Конституція Ісламської Республіки Іран 1979 р. Вплив шариату. Правова система Ірану (рисни як мусульманської, так і романо-германської правових сімей).

Держава Ізраїль. Процес формування державності. Ізраїльська правова система.

Китайська Народна Республіка. Конституції КНР, 1954, 1982 р.р. Правова система комуністичного Китаю.

Держава Японія. Державно-політичний розвиток Японії. Конституція Японії, 1947 р. Правова система Японії.

Республіка Індія. Конституція Республіки Індія, 1949 р. Правова система Індії.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		Лекції	Практичні	Консультації	Самостійна робота
Тема 1. Держава і право Київської Русі.	10	2	2	-	6
Тема 2. Держава і право Галицько-Волинського князівства.	10	2	2	-	6
Тема 3. Державний лад і право на українських землях в період перебування під владою Великого Князівства Литовського, Польського Королівства, Речі Посполитої.	10	2	2	-	8
Тема 4. Українська держава і право часів XVI – XVIII століть.	10	2	2	-	8
Тема 5. Фундаментальні українські правові надбання XVIII століття.	10	2	2	-	8
Тема 6. Державний лад і право на західноукраїнських землях XVIII-початку XX століть.	10	2	2	-	8
Тема 7. Українська державність і право у складі Російської імперії.	10	2	2	-	8
Тема 8. Державний лад і право на українських землях між I та II Світовими війнами.	10	2	2	-	8
Тема 9. Українська державність та право у складі СРСР.	10	2	2	-	8
Тема 10. Розбудова української незалежної	10	2	2	-	8

демократичної правової держави.					
Тема 11. Вавилонська держава.	10	2	2	-	8
Тема 12. Держава і право Стародавньої Греції та Стародавнього Риму.	10	2	2	-	8
Тема 13. Держава і право Східних держав.	10	2	2	-	8
Тема 14. Середні віки. Держава і право Європи: Франції, Англії, Німеччини.	10	2	2	-	8
Тема 15. Еволюція держави і права у період Нової історії : Англія – Велика Британія, Німеччина, Франція.	10	2	2	-	8
Тема 16. Еволюція держави і права США у період Нової історії.	10	2	2	-	8
Тема 17. Австро - Угорщина в період XVIII – 1918 р.	10	2	2	-	8
Тема 18. Держава і право окремих країн Америки в новітній час (США, Канада, Федеративна Республіка Бразилія).	10	2	2	-	8
Тема 19. Новітній державно-правовий розвиток країн Європи (Об'єднаного Королівства Великобританії та Північної Ірландії, Федеративної Республіки Німеччини, Французької Республіки, Чеської Республіки, Республіки Польща).	10	2	2	2	8
Тема 20. Особливості державно-правового розвитку окремих країн Азії в новітній час (Ісламська Республіка Іран, Держава Ізраїль, Китайська Народна Республіка, Держава Японія, Республіка Індія).	10	2	2	2	8
Усього годин	240	40	40	4	156

7.3. Можливі види самостійної роботи здобувачів вищої освіти:

- робота з літературою, аналіз нормативно-правових актів;
- самостійне вивчення матеріалу;
- самостійний пошук необхідної інформації в мережі Інтернет;
- перегляд відеоматеріалу за тематикою дисципліни;

- підготовка усного повідомлення для виступу на занятті;
- написання реферату;
- підготовка доповіді;
- підготовка до участі у дискусії;
- виконання завдань для самоконтролю.

Теми індивідуальних проєктів

1. Наукові та не наукові концепції виникнення державності у східних слов'ян.
2. Держава і право Київської Русі.
3. Характеристика права на українських землях кінця XIV – серед. XVI ст. та його кодифікація у Великому князівстві Литовському.
4. Правовий статус українських земель у складі Речі Посполитої.
5. Особливості дії магдебурзького права в українських містах.
6. Розвиток українського козацтва, його організація та боротьба за права українського народу (XV ст. – 1657 р.)
7. Конституція Пилипа Орлика.
8. Причини та особливості проведення буржуазних реформ в українських губерніях у складі Російської імперії.
9. Правове становище різних соціальних груп за законами Хаммурапі.
10. Шлюбно-сімейні відносини у Стародавній Індії (за законами Ману)
11. Суспільний і державний устрій та управління Арабського Халіфату.
12. Характеристика цивільного права середньовічної Європи.
13. Держава і право середньовічного Китаю.
14. Держава і право середньовічної Японії. Сьогунати Японії.
15. Особливості кодифікації права у Німеччині («Саксонське зерцало», «Німецьке зерцало», «Кароліна»).
16. Англійська революція XVII ст. Розвиток політичних партій, рухів.
17. Кодекси Наполеона (Цивільний, Торговий, Кримінальний).
18. Розробка та прийняття Конституції США: структура, основні принципи, історичне значення.
19. Реформи Марії-Терезії і Йосифа II.
20. «Новий курс» Ф. Рузвельта.
21. Особливості державно-політичного розвитку Канади у новітній час.
22. Особливості державного устрою Федеративної Республіки Німеччина у др. пол. XX ст.
23. Правова система Республіки Іран у др. пол. XX ст.
24. Процес формування державності Ізраїлю. Ізраїльська правова система.

8. Методичне та матеріально-технічне забезпечення дисципліни

Основу комплексу методичного забезпечення навчальної дисципліни «Історія держави і права» складають: робоча програма навчальної дисципліни;

плани семінарських занять та методичні рекомендації до них; індивідуальні завдання; тестові завдання; рекомендовані джерела.

Матеріально-технічне забезпечення дисципліни: ноутбук; доступ до мережі Інтернет; доступ до репозитарію та електронного каталогу наукової бібліотеки університету.

9. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Бандурка О.М. Історія держави та права України : підручник для курсантів та студентів вищих навч. закл. / О.М. Бандурка, М.Ю. Бурдін, О.М. Головка та ін. Харків : Майдан. 2018. 616 с.
2. Бірчак В., Блаувельт Т., Васильєв В. та ін. Відлуння Великого терору. Збірник документів у трьох томах. Київ : Видавець В. Захаренко, 2019. Т. 3. 936 с.
3. Бойко І.Й., Тищик Б.Й. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 658 с
4. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. 2-е (перероблене та доповнене) К. : Центр навчальної літератури. 2019. 730 с.
5. Бурдін М. Ю., Логвиненко Є. С., Логвиненко І. А. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум. Харків : Майдан, 2021. 890 с.
6. Дурнов Є.С., Кривицький Ю.В., Сокур Ю.В. Історія держави та права України : термінологічний словник / Є.С. Дурнов, Ю.В. Кривицький, Ю.В. Сокур. К. : ВД «Гельветика». 2019. 192 с.
7. Єрмолаєв В.М. Історія держави і права України : підручник / В.М. Єрмолаєв. Х. : Право. 2021. 472 с.
8. Забзалюк Д.Є. Історія держави та права України : навч. посіб. [у схемах і таблицях] / Д. Є. Забзалюк. Львів : ЛДУВС. 2017. 120 с.
9. Заруба В.М. Держава і право Київської та Галицько-Волинської Русі (Кінець VIII ст. – початок XIV ст.): Навчальний посібник. Київ, 2007.
10. Захарченко П.П. Історія українського права : Видавничий дім Освіта України. 2019. 436 с.
11. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. для підготовки до іспитів. за ред. І. Тетарчук. К. : ЦУЛ. 2021. 172 с.
12. Крестовська Н., Цвіркун О. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія-практикум. Х.: «Одіссей», 2010.
13. Олійник А. Основи історії і теорії держави і права / А.Ю. Олійник. К. : ЦУЛ. 2021. 200 с.
14. Тищик Б.Й. Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст. – 1918 р.). Текст лекцій. Л.: Вид. центр юрид. ф-ту ЛНУ ім. Івана Франка, 2012.
15. Трофанчук Г.І. Історія держави та права України : навч. посіб. / Г.І. Трофанчук. К. : Юрінком Інтер. 2023. 568 с.
16. Шевченко А.Є. Історія держави і права України : навчально-методичний посібник / А.Є. Шевченко, С.В. Кудін. Вінниця : ТОВ «Твори». 2020. 688 с.

17. Шигаль Д. А. Історія держави і права України : посібник для іспитів / Д. А. Шигаль. К. : Право. 2018. 252 с.
18. Шигаль Д. А. Історія держави і права України : курс лекцій / Д. А. Шигаль. 2-е вид., переробл. Та доповн. Х.: Вид-во «НТМТ». 2019. 359 с.
19. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. За ред. В. Д. Гончаренка. Київ, 2003. Т. 1.

Додаткові

20. Аніщук Н. В., Горяга О. В. Взаємодія гендерної історії з історією держави і права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 748–750. URL: http://www.lsei.org.ua/6_2023/178.pdf (дата звернення: 26.08.2024).
21. Аніщук Н. В., Горяга О. В. Впровадження гендерного підходу в історії держави і права. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 424–428. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2023/61.pdf (дата звернення: 26.08.2024).
22. Бедрій М. М. Систематизація українського звичаєвого права: історико-юридичний аспект. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 17-22. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.1>.
23. Беззубов Д. О., Стародубова О. А., Панасюк Р. П. Становлення й розвиток законодавства Західноукраїнської Народної Республіки. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 23-28. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.2>
24. Белов Д. М., Бота С. М. Ісламське право у правовій картині світу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 41-45. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.7>.
25. Белов Д. М., Белова М. В., Переш І. Є. Розуміння терміну «конституція» в період Стародавнього Риму. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 66-69. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.8>.
26. Березовенко А. Російсько-українська війна в українському політичному дискурсі. *Політичні дослідження*. 2021. № 2. С. 97-110. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Politst_2021_2_7 (дата звернення: 26.08.2024).
27. Верстюк В. Соборність в українській суспільно-політичній думці та реальній політиці (до 100-річчя проголошення Акта злуки). *Український історичний журнал*. 2019. № 1. С. 67. URL : http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2019_1_6 (дата звернення: 26.08.2024).
28. Гінда В. Нацистська окупація України. К.: Арій, 2022. 368 с.: іл.
29. Кудінов Д. , Пархоменко В. Класифікація форм і методів соціальної та політичної боротьби українського селянства на початку XX ст. *Український історичний журнал*. 2021. Число 1. С. 122. URL : http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2021_1_11 (дата звернення: 26.08.2024).
30. Кудінов Д. , Пархоменко В. Сумський відділ Союзу 17 жовтня: формування та діяльність (1905–1914 рр.). *Український історичний*

- журнал. 2022. Число 5. С. 97. URL : http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2022_5_10 (дата звернення: 26.08.2024).
31. Кудінов Д.В. Добродійний рух у Сумах у 1914-1918 рр. Український історичний журнал. 2024. Вип. С. 72. URL : http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_4_6 (дата звернення: 26.08.2024).
32. Кульчицький С. Державосупільство як фундамент більшовицької системи влади і власності. *Український історичний журнал*. 2024. Вип. 2. С. 132. URL : http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_2_9 (дата звернення: 26.08.2024).
33. Марусик Т. 30 років Незалежності: мовні акти, які змінюють Україну. 2-е вид. Київ: ТОВ "Видавництво "Кліо"", 2022. 464 с.
34. Механізми творення Голодомору: хлібозаготівельні кампанії 1931-1933 рр. на Дніпропетровщині: збірник документів та матеріалів / Автор вступ. ст., упоряд. Н. Р. Романець. Житомир: ТОВ "Видавничий дім "Бук-Друк". 2023. 768 с.
35. Навігатор з історії України. Повоєнний СРСР / Наук. кер. проєкту Я. Грицак. Київ: Портал, 2023. 204 с.
36. Одрін О. Лелантська війна і грецька колонізація підступів до Чорного моря. *Український історичний журнал*. 2024. Вип. 3. С. 59. URL : http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_3_5 (дата звернення: 26.08.2024).
37. Озель В. І. Роль та місце конституційних актів Української Центральної Ради в історії українського державотворення. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 1. С. 60-66. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.9>.
38. Плохій С. Лінія зіткнення. Нариси про минуле та сучасне України / Переклад В. Старка. Київ: ТОВ "Видавництво "Кліо"", 2024. 288 с., іл.
39. Сокирко О. КОЗАЦЬКИЙ МАРС: Держава та військо Козацького Гетьманату в добу Мілітарної революції, 1648-1764. Київ: Темпора, 2023. 912 с., іл., карт., табл.
40. Стайл Бенн. План Маршалла. Світанок Холодної війни / Пер. з англ. А. Павлишина. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2024. 608 с.
41. Старченко Н. П. Українські світи Речі Посполитої. Історії про історію, повторне видання. Київ : Laugus, 2022. 616 с.: іл.
42. Тарасович О.І., Реформаторська політика Марії Терезії та Йосифа II у сфері містобудівної діяльності в Австрійській монархії та її вплив на міста Галичини (друга половина XVIII ст.). *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 2. С. 435-442. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.76>
43. Терещенко Ю. УКРАЇНА ТА ЄВРОПА: нарис історії від найдавніших часів до початку XIX ст. Київ: Темпора, 2024. 892 с.
44. Український Мультифронт. Нова схема історії України (неоліт — початок XX століття) / Укладач С. Громенко. Фабула, 2024. 480 с.

45. Чухліб Т. Уживання назви «Україна» в міжнародних угодах Війська Запорозького зі Швецією, Туреччиною та Кримом (1710 – 1712 рр.). *Український історичний журнал*. 2024. Вип. 1. С. 57. URL : http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_1_4 (дата звернення: 26.08.2024).
46. Serhiy Bilenky. *Laboratory of Modernity. Ukraine between Empire and Nation, 1772-1914*. London; Chicago; Edmonton; Toronto, 2023. 596 p.; 8 maps, 19 tables

Інформаційні ресурси:

<http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.

<https://library.sspu.edu.ua/> - наукова бібліотека СумДПУ

<http://history.org.ua/uk> - Інститут історії України НАН України.

<https://uinp.gov.ua/> - Український інститут національної пам'яті.

<http://politics.ellib.org.ua/> - електронна бібліотека підручників.

<https://znohistory.ed-era.com/> - онлайн-проект «Історія України в історіях».

<http://ukr-revolution.history.org.ua/> - Енциклопедія історії Української революції 1917-1921 рр. [вебсайт] / Інститут історії України НАН України, Відділ історії Української революції, 2024.